

TÜRKİYE STAGFLASYONDA MI?

Özcan KADIOĞLU ozcankadioglu@hotmail.com
Koç Üniversitesi-TÜSİAD Ekonomik Araştırma Forumu
(EAF) Üyesi, Dünya Gazetesi Yazarı

İşsizlik rakamları yükselirken ve ekonomide bir büyüme yaratılamazken, enflasyon verisinin de sürekli yükseliyor olması stagflasyona işaret etmektedir. Bu durum, baş edilmesi en zor ekonomi problemlerinden birisi olarak görülmektedir.

Ekonomik kriz genel olarak; piyasada bulunan mallarda, hizmetlerde, bu mal ve hizmetlerin üretiminde kullanılan üretim faktörleri ile farklı piyasalarda meydana gelen ekonomik faaliyetlere göre normal olmayan aşırı dalgalanmaları ifade eder. Temel anlamda ekonomik krizler, reel sektör ve finansal sektör krizleri olmak üzere iki ana başlık altında sınıflandırılmaktadır.

Bu ana başlıkların içerisinde yer alan kriz türleri olarak bankacılık krizi, dış borç krizi, döviz krizi ve borsa krizi gibi türleri saymak mümkündür.

Bir ülke ekonomisinde işsizliğin yüksek, ekonomik verimliliğin düşük, mal ve hizmet fiyatlarının pahalı olması durumu, herkes için korkunç bir rüyadır. İşte bu durum stagflasyonun ta kendisidir. Makro ekonomide bu şekilde tanımlanan bu kriz hali, tüketim harcamalarından devlet müdahalelerine kadar bir dizi mücadele programı ile çözülür.

Ekonomi tarihinde ilk defa 1960 yılında kullanılan terim, İngilizcede 'stagnant' ile 'inflation' kelimelerinden türemiştir.

Stagnant, durgun anlamına gelirken, inflation enflasyon demektir. Buradan yola çıkarak, bir ekonomide hem durgunluk hem de enflasyon halini tanımladığı anlaşılmaktadır.

En anlaşılır haliyle bir ülke ekonomisinde durgunluk olmasına karşın enflasyonun yükseliyor olması durumudur.

Baş edilmesi zor ekonomi problemlerinden birisidir

İşsizlik rakamları yükselirken ve ekonomide bir büyüme yaratılamazken, enflasyon verisinin de sürekli yükseliyor olması stagflasyona işaret etmektedir.

Bu durum, baş edilmesi en zor ekonomi problemlerinden birisi olarak görülmektedir. Çünkü hem enflasyonla mücadeleyi hem de ekonomiyi canlandıracak politikaları aynı anda yürütmeyi gerektiren bir durumdur.

Terim ilk kez 1960 yılında Avam Kamarası'nda konuşurken Macleod tarafından Birleşik Krallık'taki ekonomik stres döneminde kullanılmıştır. Bir tarafta enflasyondan, diğer tarafta ise durgunluktan söz ederek, "durgunluk durumu" kalıbı ile tanımlamıştır. İkinci kez ise 1970 yılında ABD'de kullanılmıştır.

1970'li yıllarda stagflasyonla karşılaşılmasının nedeni, ABD'de yaşanan krizdir. Petrol İhraç Eden Ülkeler Topluluğu üyeleri, İsrail'in Filistin'i işgalini protesto etmek için petrol üretimini kısmıştır. Bu

nedenle de giderek büyüyen petrol talebi karşılanamamıştır. Dolayısıyla ABD'de enflasyonu artırıp büyümeyi yavaşlatmıştır. O dönemde FED Başkanı Paul Volcker'ın faiz oranlarını canlandırdığı 1980 yılına kadar enflasyon yüzde 13,5 oranında kalmıştır.

1970'lerde Sefalet Endeksi'nin çıkmasına neden olmuştur. Enflasyon ile işsizlik oranının toplanmasıyla oluşan bu endeks, ekonominin bu kriz haline işaret ettiği dönemlerde insanların kendilerini ne kadar kötü hissettiğini gösteren bir araç işlevi görmüştür.

Sefalet Endeksi

Sefalet Endeksi, Yale profesörü ve iktisatçı Arthur M. Okun tarafından ortaya konmuştur. Ekonomik büyüme verilerini içermediği için Amerikalıların yaşadığı ortalama ekonomik koşulların, hatalı bir göstergesi olarak kabul edilir. Günümüzde ise yeni versiyonları bulunmaktadır.

'Enflasyon içinde durgunluk' hali şeklinde de tanımlanan bu kavram, başa çıkılması zor ekonomik krizlerden birisidir. Çünkü enflasyonu düşürmek için fedakârlık edilebilecek bir ekonomik büyüme yaşanmamaktadır. Bu nedenle hem enflasyonla mücadele edilmektedir hem de ekonomi canlandırılmaya çalışılmaktadır. İki politikanın birbiriyle çelişen yanlarının olması da bu durumu daha da zorlaştırılmaktadır. Bu nedenle ekonomi yönetimi bir tercih yapmak zorunda kalmaktadır.

Stagflasyonun nedenleri nelerdir?

Enflasyon ve işsizlik ters orantılı bir ilişkiye sahiptir. Yani enflasyon düşerken, işsizlik yükselir; enflasyon yükselirken, işsizlik düşer şeklinde bir ilişki söz konusudur. Ama bu kriz halinde doğru orantılı bir hareket gözlenmektedir.

Ekonomide durgunluk söz konusu olduğunda istihdam düşer. Buna karşın enflasyon olabilmesi için toplam arzin,

toplam talebi karşılamıyor olması gerekir. Bu da arzı artıracak iş gücü kalmadığına işaret ederken, ekonominin tam istihdam ve tam kapasite çalışmasının bir yan etkisi olarak ortaya çıkar. Stagflasyonda durgunluk artar ve istihdam düşerken talebi karşılayacak arz yaratılamaz. Her ikisinin de aynı anda yükselmesi ise içinden çıkması zor bir sarmal haline gelir.

İşsizliğin yükselmesi ile verimlilik düşecektir ve bu durum fiyatlara zam olarak yansıtacaktır. Bu şekilde enflasyonda da yükselme görülecektir. Enflasyon ise tüketicilere fiyat artışı olarak dönecektir. Fiyatlardaki yükseliş, tüketicinin para harcamasını sağlamak için merkez bankasının faiz oranlarını düşürmesi ile yaşanacaktır.

İşsizlik ve enflasyon arasındaki ters ilişki, 1970'li yıllara kadar kabul edilmiştir. Buna karşın 1973 Petrol Krizi ile işsizlik oranı yükselirken, fiyatlar genel düzeyi de artmıştır. Sonuçta da her iki ekonomik olumsuzluğun beraber yaşanabileceği gerçeği acı bir şekilde anlaşılmıştır.

Nedenleri üzerine iki farklı görüş ortaya atılmaktadır. Bunlardan birincisi, arz şoku olarak bilinen petrol krizi ile açıklanmaktadır. Petrol fiyatlarındaki ani yükseliş, üretimi olumsuz etkilemiştir. Taşıma ma-

liyetlerindeki artışlara bağlı olarak fiyatlar artmıştır. Fiyatların artışı, talebi düşürmüş, bu durum ise yatırımları ve şirket kararlarını olumsuz etkilemiştir. Sonuçta da işsizlik artmış ve bu kriz hali oluşmuştur.

İkinci görüş ise hatalı makro ekonomik politikalara dikkat çekmektedir. Buna göre; merkez bankası para arzını artıran politikalar uygularken, aynı zamanda iş ve emek piyasasını olumsuz etkileyecek düzenlemelere gider. Bu durum da stagflasyona neden olabilir.

Nedenleri

- » Yanlış para ve maliye politikaları,
- » Tüketime ve ücretlerin artması,
- » Enerji kaynaklarının fiyatlarının yükselmesi,
- » Para arzının üretimden fazla artması,
- » Finansal krizler ve döviz kurlarındaki istikrarsızlıklar.

Sonuçları

- » Enflasyondaki artışla yatırımların yavaşlaması,
- » Döviz kurundaki istikrarsızlık ve buna bağlı ortaya çıkan spekülörler,
- » Maliyetlerde ve temel geçim malzeme fiyatlarında artış,

- » İşsizlik oranlarında artış,
- » Hükümetlerin tüketimi azaltıcı önlemler alması.

Türkiye ekonomisi stagflasyonda mı?

Uzmanlar Türkiye'nin 2018 itibarıyla içinde bulunduğu durumu değerlendirirken, ABD ve AB gibi küresel güçlerle olan inişli çıkışlı ilişkilerin sürekli olarak ekonomi yönetimi alanında soru işaretleri yaratmasına bağlıyorlar. Aynı zamanda kamu kaynaklarının kullanımında şeffaflık ve hesap verebilirlik düzeyi, çeşitli fonların kullanımı ve aktarımı noktasındaki belirsizliklere işaret ediyorlar.

Ekonomiye dair oluşan soru işaretlerinin yer aldığı uluslararası rapor, dercelendirmeler ve analizlerin ise siyasi yöneticiler tarafından taraflı ve amaçlı bulunması nedeniyle dikkate alınmadığı dile getiriliyor. Yerel ve milli kurumların açıkladığı rakamlar ile bazı analizlerin de yabancılar tarafından dikkate alınmaması durumundan bahsediliyor.

Dolayısıyla bu şekilde oluşan karşılıklı güven sorununun, dış yatırıma ve taze finansmana ihtiyacı olan Türkiye ekonomisini kötü etkilediği yorumları yapılıyor.

